

Kompatybilność funkcji na Jeziorze Mucharskim

Jak projektować strefy, które pozwalają współistnieć rekreacji, przyrodzie, bezpieczeństwu i ruchowi motorowodnemu

TEZA: Problemem Jeziora Mucharskiego nie jest samo współistnienie różnych sposobów korzystania z akwenu, lecz sytuacje, w których jedna funkcja przestrzennie lub akustycznie uniemożliwia wykonywanie innych. Dobra regulacja nie powinna wybierać „zwycięzcy”, lecz rozdzielać funkcje tam, gdzie są niekompatybilne, i łączyć je tam, gdzie mogą bezpiecznie współistnieć.

1. Nie każda funkcja jeziora jest kompatybilna z każdą inną

Na jednym akwenu współistnieją funkcje przyrodnicze, mieszkaniowe, rekreacyjne, turystyczne, gospodarcze, bezpieczeństwa i publiczne. Obejmują m.in. żeglarstwo, kajaki i SUP-y, wędkarstwo, pływanie, rekreację brzegową i rowerową, motorówki, skutery, gastronomię, noclegi, inwestycje oraz działania służb. Skutery są jedną z wielu funkcji, nie punktem odniesienia dla całego akwenu. Regulacja powinna łączyć funkcje kompatybilne i rozdzielać je tylko tam, gdzie prędkość, hałas, fala lub ryzyko realnie ograniczają inne sposoby korzystania.

Kluczowa jest asymetria oddziaływania. Kajak, wędkarz czy użytkownik brzegu zwykle nie ogranicza odległej części jeziora; szybka i głośna jednostka może oddziaływać znacznie szerzej. Równe prawo do jeziora nie oznacza więc identycznej kompatybilności każdej funkcji w każdym miejscu. W zarządzaniu ryzykiem znaczenie mają skala oddziaływania, prawdopodobieństwo kolizji, wrażliwość miejsca i lokalne zakorzenienie funkcji.

2. Analogia drogowa: regulacja nie jest zakazem korzystania

Wniosek 1 – brak regulacji nie jest neutralnością. Niewiążące „dobre praktyki” nie zastępują zasad tam, gdzie występuje trwały konflikt funkcji. Podobnie kodeks drogowy nie odbiera prawa do jazdy, lecz określa prędkości, pierwszeństwo i miejsca korzystania z przestrzeni, aby ograniczać ryzyko.

Wniosek 2 – wspólna przestrzeń nie oznacza każdej funkcji w każdym miejscu. Argument, że szybki skuter powinien pływać wszędzie, bo jezioro jest wspólne, przypomina dopuszczenie szybkiego motocykla na chodnik, drogę rowerową lub plac zabaw. Regulacja przypisuje funkcje tam, gdzie ich oddziaływanie jest akceptowalne.

3. Kompatybilność zamiast konfliktu „zakaz–wolność”

Funkcja / miejsce	Główne ryzyko konfliktu	Możliwa odpowiedź regulacyjna
1. Przyroda / siedliska i miejsca lęgowe	płoszenie, hałas, fala i powtarzalna presja, szczególnie w okresach wrażliwych	strefy ochronne, niska prędkość oraz, jeśli uzasadnią to dane przyrodnicze, rozwiązania sezonowe
2. Spokojna rekreacja / biwak i brzeg	hałas i szybkie przejazdy blisko brzegu	niska prędkość przy brzegu; odsunięcie szybkiego ruchu
3. Bezpieczeństwo / przewężenia	koncentracja ruchu, bliskość brzegów, kolizje i płoszenie	czytelna strefa lub kontrolowany tranzyt z niską prędkością
4. Infrastruktura / mariny i miejsca wodowania	dostęp wielu użytkowników; nadmierna fala może przyspieszać zużycie lub uszkadzać pomosty, urządzenia cumownicze i infrastrukturę przybrzeżną	mariny jako wielofunkcyjne węzły dla motorówek, skuterów, żeglarstwa, SUP-ów i kajaków; korytarze dostępu, niska prędkość i ograniczenie nadmiernej fali
5. Współdzielony akwen / otwarta woda	duże różnice prędkości, hałas i fala oddziałujące także na żeglarstwo, kajaki i wędkarstwo; ryzyko uznania szybkiego ruchu za funkcjonalnie wyłączny	szybszy ruch może być dopuszczony, ale niewyłącznie; odpowiedni dystans, limity prędkości, bezpieczeństwo oraz ograniczanie nadmiernego hałasu i fali
6. Mieszkańcy / zabudowa	hałas przenoszący się na zabudowę, zakłócenia wypoczynku oraz niepewność co do przyszłego charakteru otoczenia i decyzji inwestycyjnych	uwzględnienie zabudowy oraz istniejących i przewidywanych inwestycji; odsunięcie najbardziej konfliktowego ruchu, ograniczenia prędkości i monitoring skutków

7. Spokojna turystyka / inwestycje	utrata jakości produktu turystycznego i niepewność projektów o długim okresie zwrotu, zwłaszcza opartych na ciszy i krajobrazie	stabilne obszary spokojnej rekreacji i przewidywalne reguły umożliwiające równoległy rozwój różnych segmentów turystyki
8. Zbiornik / zadania Wód Polskich	rekreacja może kolidować z funkcjami retencyjnymi, przeciwpowodziowymi i hydrologicznymi; poziom wody zmienia geometrię i bezpieczeństwo stref; intensywny ruch skuterów i generowana fala mogą lokalnie przyspieszać erozję i degradację brzegów	adaptowalne technicznie granice, zachowanie funkcji publicznych zbiornika oraz koordynacja z zarządcą wód; ograniczenie szybkiego ruchu i nadmiernego falowania przy odcinkach brzegu podatnych na erozję
9. Rekreacja skuterowa / skutery	wysoka prędkość, dynamiczne manewry, hałas i fala; szeroki zasięg oddziaływania na spokojną rekreację, mieszkańców i część funkcji przyrodniczych	duża, funkcjonalna przestrzeń, gdzie skutery są dopuszczane, równoległe ze strefami bez skuterów; jasny dostęp, tranzyt i limity prędkości
10. Rekreacja motorowodna / motorówki	profil ryzyka zależy od prędkości, jednostki i sposobu użytkowania; wolny ruch jest znacznie szerzej kompatybilny niż szybki	dopuszczenie na dużej części akwenu; wolny tranzyt przez obszary wrażliwe i korytarze dostępu, szybszy ruch tam, gdzie kolizja funkcji jest mniejsza
11. Wędkarstwo / akwen i brzegi	fala, hałas i intensywny szybki ruch mogą pogarszać warunki i przewidywalność wędkowania przy brzegu	zachowanie dostępu i spokojnych obszarów; uwzględnienie wędkarstwa jako lokalnie zakorzenionej praktyki społecznej i kulturowej
12. Rekreacja rowerowa / przyszła trasa VeloSkawa	hałas i szybki ruch na wodzie mogą obniżyć jakość spokojnej rekreacji krajobrazowej w bezpośrednim otoczeniu planowanej trasy	uwzględnienie przebiegu trasy i punktów odpoczynku; ograniczanie najbardziej konfliktowych oddziaływań tam, gdzie trasa zbliża się do akwenu
13. Turystyka motorowodna / inwestycje	ograniczenia dostępu mogą wpływać na model działalności, a niepewność regulacyjna utrudnia inwestycje o długim okresie zwrotu	stabilna i funkcjonalna przestrzeń motorowodna, dostęp z baz i marin, przewidywalne zasady oraz możliwość dywersyfikacji usług
14. SUP-y i kajaki / akwen	duża różnica prędkości, fala i bliski kontakt z szybkimi jednostkami ograniczają bezpieczeństwo i przewidywalność korzystania z akwenu	czytelne spokojniejsze obszary, bezpieczne połączenia z miejscami wodowania i ograniczenie szybkiego ruchu w miejscach koncentracji użytkowników
15. Pływanie i kąpiel / kąpieliska	kolizje, fala i szybki ruch przy miejscach wejścia do wody	ochrona kąpielisk, niska prędkość i czytelne oddzielenie szybkiego ruchu rozległa przestrzeń do żeglowania,
16. Żeglarsstwo / akwen, szkoły i kluby	fala, różnice prędkości i intensywny ruch mogą utrudniać żeglowanie, szkolenia i organizację wydarzeń	czytelne zasady współdzielenia akwenu oraz uwzględnienie szkół, klubów i przyszłych inwestycji
17. Turystyka pobytowa / gastronomia i noclegi	jakość otoczenia wpływa na różne segmenty klienteli; jednostronny model jeziora może ograniczać dywersyfikację i potencjał dłuższego sezonu	warunki dla równoległego rozwoju turystyki motorowodnej, rodzinnej, żeglarskiej, przyrodniczej i spokojnej oraz stabilność zasad inwestycyjnych
18. Bezpieczeństwo / Policja i służby	nieczytelne granice, duże różnice prędkości i nakładanie się funkcji zwiększają trudność nadzoru i liczbę potencjalnych sytuacji kolizyjnych	proste, intuicyjne granice, współrzędne i korytarze możliwe do jednoznacznego kontrolowania na wodzie

4. Od zasad do mapy: kryteria projektowania stref

Mapa nie powinna zaczynać się od arbitralnego procentu, choć końcowo ma to duże znaczenie dla społecznego odbioru i poczucia sprawiedliwości. Najpierw należy nanieść funkcje, miejsca konfliktu i obszary wrażliwe, ocenić ryzyka, a dopiero potem wyznaczyć i policzyć powierzchnie stref. To podejście odpowiada logice zarządzania ryzykiem: identyfikacja funkcji i zagrożeń, ocena ekspozycji i skutków, dobór środka proporcjonalnego do ryzyka, a następnie monitoring i korekta. Pozwala też unikać dwóch błędów: regulacji zbyt słabej, która nie usuwa konfliktu, oraz zbyt sztywnej, która niepotrzebnie ogranicza funkcje kompatybilne.

1. Funkcje, wrażliwość i kierunek rozwoju. Należy uwzględnić pełny katalog funkcji, lokalnie zakorzenione praktyki, istniejącą infrastrukturę i przewidywane inwestycje – nie tylko aktywności najgroźniejsze w bieżącym sporze.
2. Zasięg oddziaływania i niekompatybilność. Oceniać trzeba nie tylko położenie jednostki, lecz zasięg hałasu, fali, prędkość i ryzyko kolizji. Granice powinny ograniczać oddziaływania, które realnie wypierają inne funkcje.
3. Geometria i zmienność poziomu wody. Przewężenia, zatoki, cyple i zmienna linia brzegowa zmieniają ekspozycję na ryzyko. Granice powinny dać się technicznie korygować wraz z poziomem wody, bez podważania zasady rozdzielania funkcji i publicznych funkcji zbiornika.
4. Dostęp, wielofunkcyjność i proporcjonalność. Należy zachować racjonalny dostęp do marin, slipów i stref motorowodnych. Mariny mogą obsługiwać motorówki, skutery, żeglarstwo, SUP-y, kajaki i usługi; gdzie potrzeba, rozwiązaniem może być tranzyt z niską prędkością.
5. Wykonalność i koszt. Projekt powinien uwzględniać oznakowanie, egzekwowanie, monitoring oraz koszty zarówno wdrożenia, jak i utrzymywania konfliktu.
6. Egzekwowalność. Granice powinny być proste, rozpoznawalne przez użytkowników i Policję oraz możliwe do wskazania punktami terenowymi lub współrzędnymi.
7. Pomiar skutków i stabilność. Należy mierzyć „przed i po” ruch, hałas, bezpieczeństwo, przyrodę, skargi, turystykę i biznes. Przegląd powinien służyć korekcie na podstawie danych, nie ciągłemu otwieraniu podstawowego kompromisu.

5. Regulacja jako rozwiązanie adaptacyjne

Pierwsza mapa nie musi być niezmienna. Przegląd po dwóch–trzech pełnych sezonach pozwoli ocenić ruch, hałas, bezpieczeństwo, przyrodę i egzekwowalność oraz skorygować granice, jeśli dane to uzasadnią.

Wraz z rozwojem napędów elektrycznych można też okresowo oceniać, czy technologia pozwala dalej ograniczać presję akustyczną i środowiskową.

WNIOSEK	DLA	MAP	WARIANTOWYCH
Mapy powinny wynikać z funkcji i ryzyk, nie z założonego z góry procentu. Brief identyfikuje 18 funkcji i miejsc funkcjonalnych; rekreacja skuterowa i powiązane z nią inwestycje są dwiema z nich. Po ocenie kompatybilności, kolizji, dostępu, egzekwowalności i zmienności poziomu wody można wyznaczyć strefy. Celem jest ograniczenie ryzyka i konfliktu przy zachowaniu realnej przestrzeni dla różnych sposobów korzystania z jeziora.			

Zastrzeżenie metodologiczne. Katalog funkcji nie musi być wyczerpujący. Kolumny „Główne ryzyko konfliktu” i „Możliwa odpowiedź regulacyjna” mają charakter syntetyczny i w toku dalszej analizy mogą wymagać bardziej zniuansowanego opisu. Nie zmienia to zasadniczego wniosku: wielość funkcji akwenu oznacza, że dominacja dwóch funkcji, których oddziaływania zakłócają większość pozostałych, powinna wymagać szczególnie mocnego uzasadnienia. Na potrzeby tego briefu przedstawiony poziom opisu jest wystarczający do uzasadnienia zasady kompatybilności funkcji jako punktu wyjścia do projektowania regulacji.

GreenE2 | materiał roboczy do dyskusji o funkcjonalnym strefowaniu Jeziora Mucharskiego